

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що в сучасній економічній системі присутні не лише адміністративні бар'єри, але й властива їм особлива форма інституціональних структур — закрита монополія. Авторська ідентифікація цієї категорії дозволяє краще зрозуміти це цікаве явище сучасної ринкової економіки. З метою удосконалення практики регулювання діяльності складена класифікація закритих монополій за територіальною ознакою, по роду діяльності, за фактором часу та формам власності.

Викладені результати дослідження є підґрунтям для подальшої розробки заходів по удосконаленню форм і методів регулювання діяльності закритих монополій.

Література

1. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання-Прес, 2001. — С. 221.
2. Encyclopedia of Business and Finance, Editor-In-Chief Burton S. Kaliski, Macmillan Reference USA, New York, 2001, pp. 614—615
3. Господарський кодекс України. — Ст. 148, 154, 155.
4. Закон України Про авторське право і суміжні права. — Ст. 31.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2008

УДК 334.716:658

Н. Ю. Єршова, викладач,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА РЕСУРСНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ В РАМКАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

АНОТАЦІЯ. У даній статті розглянуто питання оцінки ресурсних можливостей промислових підприємств. Обґрунтовано необхідність узгодження ресурсних можливостей підприємства з можливостями реалізації стратегії по виходу з кризи. Запропоновано показник для оцінки ресурсних можливостей підприємства та систему його оцінки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. ефективність, кризовий стан, підприємство, ресурсні можливості, управлінські рішення.

Невід'ємною частиною процесу антикризового управління підприємством є розробка, прийняття та реалізація стратегічних та тактичних управлінських рішень, які відповідають фінансово-економічним та соціальним можливостям підприємства як об'єкта управління. Ефективність та якість управлінських рішень, які приймаються, залежать від глибини обґрунтованості, строгості розмежування та чіткого викладення стратегічних та тактичних задач, від узгодженості ресурсних можливостей підприємства з можливостями реалізації обраної стратегії по виходу з кризи.

Питанням розробки та реалізації стратегічних та тактичних управлінських рішень в рамках антикризового управління присвячені наукові праці таких, вчених як: Лігоненко Л.О., Брюховецької Н.Ю., Градова А.П., Грушенко В.И., Чоботарь Ю.М., Юна Г.Б та ін. Однак, окремі питання щодо оцінки узгодженості антикризової програми з ресурсними можливостями підприємства потребують подальшого дослідження та розробки.

Обґрунтування підходу до формування показника ресурсних можливостей підприємств машинобудування. Запропонування основних процедур для побудови системи оцінки такого показника.

Для загальної оцінки ресурсних можливостей підприємства пропонуємо використовувати показник — внутрішній комплексний фінансово-економічний мультиплікатор (ВКФЕМ). Для його формування вважаємо за необхідне визначити систему показників, які б всебічно характеризували підприємство з точки зору наявних ресурсів. На теперішній момент існує багато методик щодо оцінки ресурсних можливостей підприємства, які засновано на методи змістовної інтерпретації ресурсного стану підприємства на основі його декомпозиції на показники забезпеченості окремого виду діяльності ресурсами [1, 2, 5]. Проте, розглядаючи ресурсні можливості підприємства на системному рівні необхідно зазначити, що вони будуть вище ніж арифметична сума окремих видів ресурсів. Таким чином, доцільним буде введення поняття взаємодії ресурсних можливостей, а результатом такої взаємодії буде потенціал взаємодії ресурсів:

$$\text{ВКФЕМ}_{\text{системи}} = \sum_{i=1}^n \text{РМ}_i + \text{П}_{\text{взаємодії}}, \quad (1)$$

де $\text{ВКФЕМ}_{\text{системи}}$ — ресурсні можливості системи в цілому;

РМ_i — ресурсні можливості i -ї складової системи;

$\text{П}_{\text{взаємодії}}$ — ресурсні можливості, які виникають при взаємодії різних ресурсів між собою.

Основні процедури побудови оцінки ВКФЕМ підприємства пропонуємо складати в чотири етапи.

1. Формування системи показників, які характеризують внутрішню ефективність підприємства. Для формування комплексного внутрішнього показника оцінки внутрішньої ефективності підприємства необхідно обрати показники, які найповніше будуть характеризують забезпеченість тої чи іншої сфери управління діяльністю підприємства: виробництвом, фінансами, кадрами, якості прийняття управлінських рішень. Для ефективного вибору показників нами складено анкету експертного опитування, в якій містяться показники, які необхідно проранжувати за ступенем необхідності їх застосування для оцінки ВКФЕМ. Після одержання анкет експертизи побудована матриця рангів, що є вихідним моментом для визначення погодженості думок експертів. Ступень погодженості експертів визначається за допомогою коефіцієнта конкордації [4, 6]:

$$W = \frac{12 \times S}{m^2 \times (n^2 - n)} = \frac{S}{m^2 \times (n^2 - n)} \left[\sum_{j=1}^m \left(\sum_{i=1}^n a_{ij} - \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n a_{ij} / n \right) \right], \quad (2)$$

де a_{ij} — ранг i -го показника (фактора) у j -го фахівця; m — число фахівців; n — число факторів.

Для оцінки значимості коефіцієнтів конкордації використано критерій χ^2 , що підкоряється χ^2 — розподілу з числом ступенів волі $f = n - 1$, якій обчислюється за формулою:

$$\chi^2 = m \times (n - 1) \times W = \frac{S}{\frac{1}{12} \times m \times n \times (n + 1)}. \quad (3)$$

Розрахований по матриці рангів коефіцієнт конкордації за формулою (2) дорівнює $W = 0,88$ свідчить про те, що ступень узгодженості думок експертів висока. Критерій χ^2 за формулою (3) дорівнює 517,44, число ступенів волі $f = 44$. Відповідно до критерію Персона, для 5 % рівня значимості χ^2 дорівнює 55,76. Оскільки $\chi^2_p > \chi^2_{\text{табл}}$, то з імовірністю 95 % можна стверджувати, що погодженість у думках експертів не випадкова. Побудований таким чином аналіз отриманої матриці рангів дозволив виділити найнеобхідніші показники для оцінки внутрішнього комплексного фінансово-економічного мультиплікатора.

2. Побудова ранжованого ациклічного графу показників внутрішнього мультиплікатора. Обрані показники за ознакою характеристики виду діяльності підприємства можна угрупувати як ті, що характеризують використання: виробничих ресурсів, фінансових ресурсів, кадрових ресурсів, якості прийняття управлінських рішень.

На основі отриманих результатів у роботі побудовано ациклічний граф (рис. 1). Ациклічний граф містить у собі три рівні (з можливістю виділення додаткових рівнів). На першому рівні знаходиться комплексний фінансово-економічний мультиплікатор, якій характеризує діяльність підприємства в цілому. На другому — містяться агреговані показники, які характеризують окрему сферу діяльності підприємства в процесі проведення аналізу. Кожне підприємство може самостійно додавати кількість агрегованих показників (маркетингова діяльність, збутова, інвестиційна та інші), але зменшувати їх кількість не рекомендується оскільки нами розраховано той «мінімальний» набір, якій охоплює принципово важливі сфери діяльності будь-якого виробничого підприємства. На третьому рівні розміщуються безпосередньо коефіцієнти, які характеризують діяльність підприємства. Підприємство залежно від специфіки діяльності, галузевих особливостей може самостійно обирати найбільш доцільні з точки зору аналізу коефіцієнти третього рівня та кількість показників другого рівня. В якості базових величин для коефіцієнтів пропонуємо середньогалузеві чи середні по економіці держави в цілому значення цих коефіцієнтів; середні в часі значення показника по підприємству, яке відноситься до минулих, сприятливих з точки зору фінансово-економічного становища періодів; значення показників, розрахованих по звітним даним найбільш удачливого конкурента по галузі.

Результати зіставлення з відповідними еталонними чи нормативними значеннями по галузі являють основу для розрахунку агрегованих показників. У загальному випадку розрахунок агрегованих показників (показників ресурсних можливостей i -ї складової системи) пропонуємо проводити за формулою:

$$PM_i = \alpha_1 m_1 + \alpha_2 m_2 + \dots + \alpha_n m_n, \quad (4)$$

де $\alpha_i - (i = 1, \dots, n)$ вага i -го показника, тобто $\alpha_i \geq 0$ ($i = 1, \dots, n$) та $\sum \alpha_i = 1$,

m_i — окремі показники.

Показники вагомості розраховуються за допомогою експертних оцінок. Після розрахунку агрегати аналізуються та використовуються для формування показника ВКФЕМ. Врахування показника $P_{\text{взаємодії}}$ досягається тим, що показники, які обрано експертами в якості показників для формування комплексного показника, одночасно характеризують якість двох або більше сфер управління діяльністю підприємства. Так, наприклад, частка дебіторської заборгованості в активах може характеризувати як якість використання фінансових ресурсів, так і якість ділової активності.

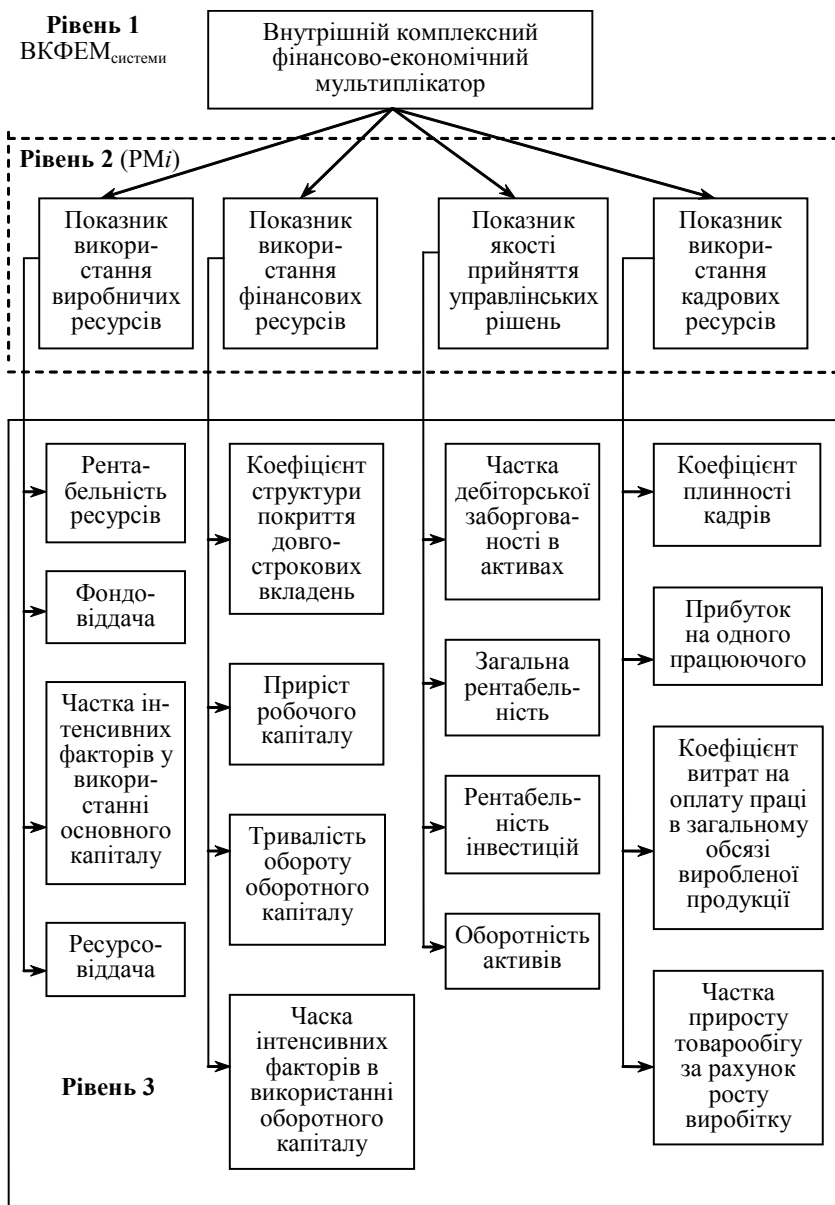

Рис. 1. Ациклічна схема показників, які характеризують внутрішній стан підприємства, запропонована автором

3. Формування якісних шкал для оцінки показників. На даному етапі проводиться переведення кількісних значень показників в оцінки по якісній шкалі. Пропонуємо наступний вибір якісних шкал для оцінки показників, які представлено в табл. 1.

Таблиця 1

ЗАПРОПОНОВАНА ШКАЛА ДЛЯ ОЦІНКИ ПОКАЗНИКІВ

Рівень показників	Шкала для оцінки рівнів			
Рівень 1	високий	достатній	задовільний	низький
Рівень 2	сприятливий	задовільний	незадовільний	критичний
Рівень 3	високий	норма	низький	

У результаті проведеного аналізу можна отримати кваліфіковану оцінку рівня внутрішнього комплексного фінансово-економічного мультиплікатора, який може бути високий, достатній, задовільний, низький.

Наступним кроком є позиціонування підприємств у матриці «ВКФЕМ — стадія кризи» (табл. 2) з метою розробки антикризових заходів, відповідних до стадії кризового стану [3] та рівня ВКФЕМ.

Таблиця 2

**РЕЗУЛЬТАТИ РОЗТАШУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
У МАТРИЦІ «ВКФЕМ-СТАДІЯ КРИЗИ»**

Стан підприємства Рівень ВКФЕМ	відносно стійкий	дестабілізація	неорганічні зміни	органічні зміни
Високий	$X_{1.1}$	$X_{2.1}$	$X_{3.1}$	$X_{4.1}$
Достатній	$X_{1.2}$	$X_{2.2}$	$X_{3.2}$	$X_{4.2}$
Задовільний	$X_{1.3}$	$X_{2.3}$	$X_{3.3}$	$X_{4.3}$
Низький	$X_{1.4}$	$X_{2.4}$	$X_{3.4}$	$X_{4.4}$

Квадранти матриці «ВКФЕМ» — стадія кризи характеризується наступним чином: квадранти $X_{1,4}$, $X_{2,3}$, $X_{2,4}$ — криза можлива чи протікає латентне, необхідні стабілізаційні заходи, спрямовані на підвищення забезпеченості підприємства ресурсами; — квадранти $X_{2,1}$ $X_{2,2}$ — характеризуються необхідністю впровадження регуляторних антикризових заходів спрямованих на подолання дестабілізаційної ситуації; квадранти $X_{3,1}$, $X_{3,2}$, — характеризуються наявністю явної кризи та достатніми ресурсними можливостями, щодо її подолання чи пом'якшення; квадранти $X_{4,1}$, $X_{4,2}$ — характеризуються повільним рівнем кризи, та достатнім рівнем ресурсних можливостей для її подолання; квадранти $X_{3,3}$, $X_{4,3}$ — характеризуються достатньо глибоким рівнем кризи і недостатнім рівнем ресурсного забезпечення діяльності; квадранти $X_{3,4}$, $X_{4,4}$, — характеризуються глибокою структурною кризою та відсутністю здатності до подальшого розвитку.

Пропонований підхід з використанням матриці станів відображає селективний підхід до вибору антикризових заходів залежно від розташування підприємства в матриці «стадія кризи — ВКФЕМ», що дозволяє розробити найбільш ефективні та цілеспрямовані антикризові заходи.

Література

1. *Андрейчиков А. В., Андрейчикова О. Н.* Анализ, синтез, планирование решений в экономике. — М.: Финансы и статистика, 2000.
2. *Буткин-Северский А. Б.* Экономико-математические методы в анализе хозяйственной деятельности предприятий и объединений. — М.: Статистика. 1982.
3. *Єршова Н. Ю.* Методологічний підхід до визначення рівня кризового стану підприємства в рамках антикризового управління // Економічні науки. Хмельницький. — 2005. — С. 134—136.
4. *Евланов А. Г., Кутузов В. А.* Экспертные оценки в управлении. — М.: Финансы и статистика, 1998.
5. *Коупленд Т и др.* Стоимость компаний: оценка и управление / Пер. с англ. — М., 1999.
6. *Савчук Л. М., Савчук Р. В.* Експертна система комплексної оцінки фінансового стану підприємства // Акад. огляд. — 1998. — № 1. — С. 94—97.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2008